

Spravedlnost pro sedláky

Satisfakce pro selskou rodinu Františka Matyse z Hrusic

JAROSLAV ROKOSKÝ

Na sklonku minulého roku, 8. prosince 2023, se před Okresním soudem Praha-východ konalo veřejné přelíčení ve věci Františka Matyse. Podnět k rehabilitaci za násilné vystěhování podala jeho vnučka Eliška Teplická se svojí jedenadvacetiletou dcerou Natálií, které žijí v Pelhřimově. Jednalo se o dobu, v níž KSČ prováděla kolektivizaci zemědělství. Její součástí byla akce „K“ a sedlákům byl tehdy vypalován „kulacký“ cejch.

 Češi mají nejčastěji selské kořeny, i když si to už leckdy ani neuvědomují. Po rozmachu selského stavu za Rakousko-Uherska a první Československé republiky však nastaly pro sedláky zlé časy. Svobodu i nakládání se soukromým majetkem jim nejprve omezil nacistický okupační režim, který zakázal volný prodej zemědělských produktů a předepsal povinné dodávky. Po válečných útrapách, kdy perzekuce sedláků nebyla ničím neobvyklým, se ale staré pořádky už nevrátily. Politiku na venkově po zakázaných agrárnících ovládli komunisté, kteří nešetřili sliby a mimo jiné hlásali, že zachovají soukromé

hospodaření. Dušovali se, že sedláci se o své statky bát nemusí, nikdo jim pole, stroje ani dobytek brát nebude. Po převzetí moci v únoru 1948 se ale rozhodli se sedláky vypořádat. Rázně a bez litoosti. Gottwaldovi komunisté si brali, co chtěli, a inspirovali se přitom sovětským modelem kolektivizace.¹

Jednou z obětí násilné kolektivizace venkova se stali i sedláci z Hrusic, obce, již proslavil malíř a spisovatel Josef Lada (1887–1957), který se zde narodil a prožil část života. Právě Ladovy rurální obrazy z Hrusic se přitom staly archetypem romantického vesnického života první republiky, který se ovšem do obce po

komunistickém převratu už nevrátil. „V padesátých letech byla obec výrazně postižena kolektivizací, tak jako ostatně celý český venkov. Někteří hrusičtí občané byli v souvislosti s nástupem nového režimu zatčeni a uvězněni. Je to velmi smutná historie obce,“ uvádí se stroze na webových stránkách obce,² z níž vedle Lady pocházel i hospodář František Matys.

V roce 1949 zůstal František Matys (nar. 1886), jehož rod hospodařil v Hrusicích po generace, na celou selskou usedlost v podstatě sám. Manželka Jana zemřela a dcera Miloslava, která se za války provdala za Františka Čiháka z Hrusic, měla pět malých dětí, nejstaršímu bylo šest let. Matysovu už tak tíživou situaci ještě ztěžovaly povinné odvody. Také v Hrusicích chodili od statku ke statku kontroloři a hospodáři se proti nim bouřili. U Matysů bývali „hostem“ často. Předepsané kontingenty se zvyšovaly, až se stávaly nesplnitelnými.³

JZD

Po komunistickém převratu měli mít Češi a Slováci zkolektivizované

1 Podrobněji např. JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*. ÚSD AV ČR, Praha 2001; BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Česká zemědělská univerzita – Dokořán, Praha 2008; ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (eds.): *Kolektivizace v Československu*. ÚSTR, Praha 2013; URBAN, Jiří: *Kolektivizace venkova v Horním Polabí. Od fenoménu k aktérům a jejich motivacím*. ÚSTR – Karolinum, Praha 2016.

2 Z historie obce Hrusice – viz <https://www.obec-hrusice.cz/historie> (citováno k 6. 6. 2024).

3 Jedním z mnoha příkladů perzekuce v ČSR může být případ dvou spřízněných selských rodin Novotných a Machytkových z Novopacka. Viz URBAN, Jiří: *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Vyšehrad, Praha 2010. K rozličným tragickým osudům a aspektům násilné kolektivizace také TICHÝ, Martin: *Smrt bez spravedlnosti. Mrtví Ratajského lesa*. ÚSTR, Praha 2017.

František Matys v sokolském kroji, nedatováno (foto: archiv Elišky Teplické)

„Kulak“

Kdo to vlastně byl „kulak“? V pojetí KSČ velký sedlák, příslušník vesnické buržoazie vykořisťující bezzemky a malé a střední rolníky, vesnický boháč. Pojem (přejatý z ruštiny, kde původně označoval „pěst“) je to vágní, dosti široký, který bylo možné pružně měnit. Do této kategorie spadali v podstatě všichni hospodáři s výměrou nad 20 ha. Když byl ale v obci nějaký nepohodlný samostatný zemědělec, který se vzpíral vstupu do JZD, mohl být označen za „kulaka“, ať vlastnil půdy, kolik chtěl.

zemědělství. Prvním krokem k tomu byl zákon č. 69/1949 Sb., o jednotlivých zemědělských družstvech (JZD) z 23. února 1949.⁴ Jednalo se ještě o krok opatrný, který v zásadě umožňoval existenci čtyř typů družstev, která se lišila mírou kolektivizace, přičemž Gottwaldovi komunisté usilovali o družstva se společnou rostlinnou a živočišnou výrobou, bez vyplácení podílů, v podstatě sovětský model.

Pro sedláka Františka Matyse to mělo okamžitý a neblahý dopad. Na programu večerní schůze rady Místního národního výboru (MNV) v Hrusicích konané 4. března 1949 byl jediný bod: znárodnění obytných a hospodářských budov se zahradou č. p. 4. Čtyřčlenná rada MNV rozhodla, že na ně bude uvalena národní správa. Zdůvodnila to tím, že stavení nejsou plně využita, leží ladem již asi patnáct let, čímž je prokázáno, že je majitel může postrádat. S odkazem na zajištění výživy národa v pětiletém plánu měla být použita pro výkrmnu vepřů.⁵ V protokolu se píše, že majitel Matys žádá vysoký nájem z budov, „čímž získává velký bezpracný zisk“.⁶

Sedlák se následně proti rozhodnutí ohradil, tvrdil, že MNV na to nemá žádné právo, že svůj majetek „cestou

zákonitou koupil a příslušné poplatky zaplatil do haléře“. Odmítl, že by budovy nebyly již patnáct let využívány. Poukázal na to, že část jich sloužila ředitelství dálnic na uskladnění stavebních materiálů a za okupace pak nešťastným lidem, často právě sedlákům, které nacistický režim vystěhoval z Neveklovska, aby toto území používal pro potřeby výcviku jednotek SS. V těchto budovách bydleli také jeho zaměstnanci a bezplatně dvě další rodiny. Půdy i stodola byly každoročně používány k uskladnění úrody, tedy obilí a slámy. Hospodář také podotkl, že s ním nikdo nevyjednával o nájemném a že předsedovi MNV řekl, že jeho výši mu vzhledem k mimořádným poměrům musí navrhnout sami. „V roce 1942 jsem měl jednu prohlídku za druhou. Odvezl jsem celou řadu zatajeného obilí před prohlídkami do Senohrab a dodnes nevím, kteří nuzní a potřební si obilí rozebrali. Za tyto služby národu a státu mám zabavování majetku,“ uvedl Matys.⁷ Byl si patrně vědom toho, že jeho protest bude nakonec marný.

ZATČENÍ SEDLÁKA

Úsilí komunistů dát hospodářství (vedle č. p. 4 šlo ještě o budovy

„Kulak je nejzavilejší nepřítel socialismu.“ hlásala dobová karikatura (repro: ÚSTR)

č. p. 19 a 97) pod národní správu sice nejprve ztroskotalo, na Františka Matyse ale byla uvalena vazba. Zatčen byl 26. června 1950. V té době se sešla celostátní konference JZD a zemědělských pracovníků v Bratislavě. Cílem bylo „všemi silami zabezpečit úspěšné zvládnutí žní“. Před šesti sty delegáty promluvil ministr zemědělství Július Ďuriš, přítomen byl zástupce ústředního tajemníka KSČ poslanec Josef Frank nebo generální ředitel státních statků poslanec Josef Smrkovský.⁸ V cele smrti tou dobou na Pankráci čekala na popravu doktorka Milada Horáková. Právě v den Matysova zatčení, onoho 26. června 1950, jí prezident republiky Klement Gottwald odmítl udělit milost, potvrdil vykonání rozsudku, a to i pro tři další z tohoto politického procesu – Jana Buchala,

4 Srov. JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENÍČKOVÁ, Jana (eds.): *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948–1949*. Státní ústřední archiv, Praha 1995.

5 První pětiletý plán byl schválen zákonem č. 241/1948 Sb. a stanovil hospodářský plán na léta 1949–1954.

6 *Státní okresní archiv Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích*, f. Archiv obce Hrusice, Protokol sepsaný při schůzi rady MNV v Hrusicích ze dne 4. března 1949.

7 TEPLICKÁ, Eliška: *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech...* Vlastním nákladem, Pelhřimov 2022, s. 20.

8 *Všemi silami zabezpečit úspěšné zvládnutí žní. Rudé právo*, 27. 6. 1950, s. 1 a 3.

Budovy hospodářství Františka Matyse, na které komunisté uvalili na počátku 50. let národní správu (foto: archiv Elišky Teplické)

Oldřicha Pecla a Závěše Kalandru, aby na druhý den byli popraveni.

JMÉNEM REPUBLIKY!

František Matys strávil přes tři měsíce ve vazbě okresní soudní věznice na Zbraslavi. Místní národní výbor v Hrusicích 4. srpna 1950 vydal výměr, v němž byla jeho dcera Miloslava Čiháková jako vlastník mimo jiné ideální poloviny obytné budovy č. p. 97 vyrozuměna o ustanovení národního správce Františka Zikmunda, aby byl zabezpečen plynulý chod hospodářského života.⁹

Hlavní líčení se konalo před Okresním soudem v Říčanech ve dnech 4. a 13. října 1950. Čtyřiašedesátiletý hospodář, vedený jako statkář, vdovec,

bytem Hrusice č. p. 19, byl souzen za pobořování proti republice podle § 3, odst. 1 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Trestní sazba byla od tří měsíců do tří let.¹⁰ Spolu s ním před soudem stanuli Božena Frintová, sedmapadesátiletá spolumajitelka zemědělské usedlosti č. p. 28, a její syn Miloslav, jemuž bylo tehdy devětdvacet let. V čem spočíval v případě Matyse čin pobořování, není úplně zřejmé.¹¹ Podle soudu byl spáchán na jaře 1950 v Hrusicích podáním adresovaným Krajskému národnímu výboru (KNV) v Praze a pak 21. června téhož roku na Matysově dvoře při jednání s příslušníkem Sboru národní bezpečnosti (SNB) Václavem Drtinou. Téhož dne se stejného

přečinu měli dopustit i oba Frintovi, když na návsi v Hrusicích, kde se shromáždilo více lidí, „pobořovali proti republice, jejímu lidově demokratickému zřízení a její společenské a hospodářské soustavě zaručenými ústavou“.¹²

Z jiného dokumentu ovšem vyplývá, že Matys byl odsouzen za to, že ztěžoval výkup hospodářských mechanizačních prostředků. To nebylo nikterak ojedinělé. Jejich povinný výkup sedlákům výrazně komplikoval plnění stále se zvyšujících dodávek, což pak vedlo k podezření ze spáchání trestného činu ohrožení jednotného hospodářského plánu podle § 135 a 136 zákona č. 86/1950 Sb.¹³ Soukromý sektor takto přišel o desetitisíce různých strojů, jako byly traktory, samovazy, mlátičky nebo pluh, přičemž vykoupené stroje připadly strojním a traktorovým stanicím, které měly poskytovat službu rolníkům, ale každé skupině za jinou cenu, takže třeba sedláci nad 15 ha platili téměř o 50 procent více než ostatní rolníci, a navíc museli počkat, až si pole obdělají ostatní, tedy JZD a státní statky.¹⁴

Rozsudkem okresního soudního tribunálu v Říčanech byl František Matys 13. října 1950 odsouzen na dobu jednoho roku odnětí svobody, Miloslav Frinta na šest měsíců a Božena Frintová na tři měsíce, do čehož se započítávala vyšetřovací vazba. Vedlejší trestem byl pak trest peněžitý, jenž u Matyse činil 15 tisíc korun, v případě nedobytnosti pak trest odnětí svobody v trvání dalších dvou měsíců.¹⁵

⁹ TEPLICKÁ, Eliška: *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech...*, s. 19.

¹⁰ Více viz BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Masarykova univerzita, Brno 2009.

¹¹ Ve Státním okresním archivu Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích se trestní spis Františka Matyse ve fondu Okresní soud Říčany bohužel nezachoval.

¹² TEPLICKÁ, Eliška: *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech...*, s. 22.

¹³ Zákon č. 86/1950 Sb. *Sbírka zákonů republiky Československé*. Státní tiskárna, Praha 1950.

¹⁴ NA, f. 100/1, sv. 156, a. j. 1014, Hlavní prostředky omezování a zatlačování vesnických boháčů.

¹⁵ TEPLICKÁ, Eliška: *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech...*, s. 22.

V ŽALÁŘI

Trest odnětí svobody si František Matys odpykával v soudní věznici v Novém Jičíně, mohutné budově, jež byla postavena při západních hradbách města ve druhé polovině 19. století a v níž nyní političtí vězni tvořili většinu osazenstva.

„Milá Mařenko,“ psal z vězení vnučce 3. dubna 1951. „Dopis Tvůj mě velice potěšil a mám radost, že se dobře učíš [...]. Lístek na balík Ti neposílám, jelikož pan velitel nemůže mi ho vydati, má předpisy pro vězně.“¹⁶ Žádost o podmíněčné propuštění mu byla zamítnuta. Ve zdůvodnění se uvádí: „V trestní vazbě se sice chová dobře a i vzhledem k svému stáří dobře pracuje, avšak nijak neprokázal, že by dosavadním výkonem trestu se jeho smýšlení změnilo.“ A následoval důležitý dovětek, že podle výsledků šetření je patrné, že představitelé lidové samosprávy nedoporučují jeho podmíněné propuštění.¹⁷

Nebylo divu, když výměrem MNV v Hrusicích z 11. února 1951 bylo Miloslavě Čihákové zrušeno užívací právo v domě č. p. 97 a byl jí přikázán náhradní byt o kuchyni, dvou pokojích a příslušenství. V odůvodnění výměru bylo uvedeno, že se dům nalézá v zemědělské usedlosti, která byla jmenované odňata podle zákona č. 138/1948 Sb., o hospodaření s byty, a začleněna k JZD v Hrusicích.¹⁸

Po dvou měsících dostala Matysova dcera další výměr, tentokrát už

k vyklizení domu. Hrusický MNV jí rušil užívací právo k bytu v domě č. p. 97 s odůvodněním, že jeho další užívání by bylo v rozporu s veřejným zájmem, přičemž jako majitel domu bylo už uváděno JZD.¹⁹ Miloslava Čiháková se proti tomuto rozhodnutí odvolala, ale v době, kdy se zostřoval „třídní boj“ na venkově, moc nadějí na úspěch neměla.

Když byl sedlák Matys odsouzen, Gottwaldovi komunisté se požadovaného efektu nedočkali. Lidé věděli, jak se věci skutečně měly.

Když si František Matys trest odpykal, vrátil se domů. Jeho vnučka Marie na to vzpomínala takto: „Bylo mi 8 let a chodila jsem do druhé třídy. Na dědečka jsem čekala celé dopoledne na konci vesnice. Pak jsem ho spatřila, šel od Hrušova. Objali jsme se a šli spolu do vesnice...“²⁰

Když byl sedlák Matys odsouzen, Gottwaldovi komunisté se požadovaného efektu nedočkali. Lidé věděli, jak se věci skutečně měly. Selské rody v obcích žily mnohdy po staletí, ostatně otec Františka Matyse býval starostou, tudíž měly mezi starousedlíky vliv a respekt.

VYSTĚHOVÁNÍ

Dne 22. října 1951 byla vydána tajná „Směrnice ministra národní bezpečnosti

[Ladislava Kopřivy], ministra vnitra [Václava Noska] a ministra spravedlnosti [Štefana Raise] o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů.“²¹ Jednalo se v podstatě o plán, který měl během dvou či tří let na území celého státu postihnout klíčové selské rody, ochromit selský stav a zcela tak uvolnit cestu ke zrychlené kolektivizaci zemědělství.²²

Uvedená směrnice rozšiřovala perzekuci hospodářů i na jejich rodiny, do čehož spadal i zákaz pobytu v dosavadním bydlišti. Ten nemusel vydat jen soud, nýbrž i národní výbor. Jestliže zemědělská usedlost náležela ještě jiným spoluvlastníkům, zpravidla manželce, někomu z dětí nebo jiných příbuzných, zavedla se na nezkonfiskovanou část národní správa. Uvalená národní správa měla být vykonávána tak, aby sloužila posílení socializace venkova. K možnostem patřil pronájem daného majetku nebo jeho přímý převod bez náhrady do užívání JZD či státních statků, jež měly zájem hlavně o hospodářské budovy, potahy, plemenné a chovné zvířectvo.

Nebylo proto nikterak překvapivé, že výměrem Okresního národního výboru v Říčanech ze 7. listopadu 1951 bylo Miloslavě Čihákové zamítnuto odvolání proti nařízenému vystěhování z domu č. p. 97 a potvrzen výměr MNV v Hrusicích z 11. dubna 1951.²³ Hrusický národní výbor nezapomněl ani na navrativšího se Františka

16 Tamtéž.

17 Tamtéž.

18 Usnesení Okresního soudu Praha-východ o soudní rehabilitaci Františka Matyse, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 8. 12. 2023, s. 2 (kopie v držení autora).

19 Tamtéž.

20 TEPLICKÁ, Eliška: V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech..., s. 22.

21 ABS, f. Organizační a vnitřní správa Federálního ministerstva vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 114, Směrnice ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti ze dne 22. října 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů.

22 Podrobněji viz BLÁŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy, dokumenty. Česká zemědělská univerzita – Pulchra, Praha 2010.

23 Usnesení Okresního soudu Praha-východ o soudní rehabilitaci Františka Matyse, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 8. 12. 2023, s. 2.

Zápis

sepsaný dne 7. března 1937 u obecního úřadu
v Hrusicích

Předmětem

jest provedení volby starosty honebního společenstva
v Hrusicích na dobu dalších šesti let.

K svolání starosty obce p. Bl. Jedličky ze dne 5. března 1937 dostavili se k této volbě následující členové nově zvoleného honebního výboru pp.: Frant. Čihák, Frant. Procházka, Josef Plšek, Frant. Matys

Nedostavili se a svoji nepřítomnost řádně omluvili pp.: Frant. Černý

Předsedající starosta obce prohlásil, že jest volbě přítomen dostatečný počet členů, upozornil shromážděné, aby volili dle svého přesvědčení tak, jak se jim vidí býti obecnému dobru nejvýhodnější a na ustanovení volby této se týkající. Nato přikročeno k provedení volby starosty honebního společenstva. Volba tato provedena hlasovacími listky.

Odevzdáno 4 hlasů; nadpoloviční většina činí 3 hlasů. Vedle odevzdaných lístků obdržel p.: Frant. Matys 3 hlasů
p. Frant. Čihák 1 hlas

Zvolen jest tudíž starostou honebního společenstva v Hrusicích na dobu dalšího období p. Frant. Matys, který prohlásil, že volbu přijímá.

Potom prohlásil starosta volbu řídící volbu tuto za skončenou.

Skončeno a podepsáno.

Zapísníkem: Fr. Plšek Starosta: Bl. Jedlička

Frant. Čihák
Josef Plšek
Frant. Procházka

Č. 814. Veškerá práva vyhrazena. Tiskárna nákladů Českého zemského ústředí obcí, měst a okresů v Praze

Rod Matysů se řadil mezi hrusické starousedlíky a požíval patřičné vážnosti. Dokládá to i list z roku 1937, který potvrzuje volbu Františka Matyse starostou honebního společenstva (repro: SOA Praha-venkov se sídlem v Dobřichovicích)

Matyse, jemuž byla výměrem z 5. listopadu 1951 zrušena nájemní smlouva k bytu o jedné kuchyni a třech pokojích v domě č. p. 97 a zároveň mu byl přikázán náhradní byt.²⁴

Osudová chvíle nastala 3. srpna 1952, kdy MNV v Hrusicích uložil Miloslavě Čihákové, aby ve lhůtě osmi dnů vyklidila byt v domě č. p. 97. „Jestliže byt v dané lhůtě nevyklidíte,

provede vyklizení bytu MNV,“ a to „exekučně svými vlastními orgány na váš náklad a nebezpečí i ve vaší nepřítomnosti“, uvádělo se ve výměru.²⁵ Zoufalá Čiháková podala proti rozhodnutí stížnost. Okresní národní výbor v Říčanech ji sdělil, že na vydaném výměru trvá, neboť to vyžaduje veřejný zájem. Marné byly její přípisy Kanceláři prezidenta republiky z 26. srpna 1952 a Úřadu předsednictva vlády z 1. září 1952.²⁶

K vystěhování rodiny došlo před zraky vesnice v říjnu 1952. „Maminka odjela v exekučním voze s věcmi a teta vedla pěšky děti (Hanu, Toníka, Fandu) a malé vezla v kočárku (Liduš a Václava). Hana si pamatuje, jak tetě pevně svírala ruku,“ napsala Matysova vnučka Eliška Teplická, která na rozdíl od svých starších sourozenců nezažila tehdejší krušná léta.²⁷

Její maminka byla tehdy v pokročilém stadiu těhotenství. „Na podzim roku 1952 jsem chodila do čtvrté třídy,“ vzpomínala Marie Čiháková, nejstarší z dětí, na osudný den. „Tatínek mi řekl, abych si sbalila věci, že se přemístím na statek k dědovi Čihákovi, abych jim pomáhala. V den stěhování jsem šla do školy už od Čiháků. O polední přestávce jsem se vplížila do síně, domů, k Matysům. V pokoji dědečka byli cizí muži z obce a lamentovali, co musí stěhovat věci. Vzala jsem nohy na ramena.“²⁸

OSADA HRUŠOV

Rodina se musela přestěhovat do nedaleké osady Hrušov. Zde dostala zcela nevyhovující byt v č. p. 77. Pro vodu se chodilo do studny, a když v zimě zamrzla, rozpouštěl se sním. „Maminka zůstala bez prostředků sama

²⁴ Tamtéž.

²⁵ TEPLICKÁ, Eliška: V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech..., s. 22.

²⁶ Usnesení Okresního soudu Praha-východ o soudní rehabilitaci Františka Matyse, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 8. 12. 2023, s. 2.

²⁷ TEPLICKÁ, Eliška: V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech..., s. 23.

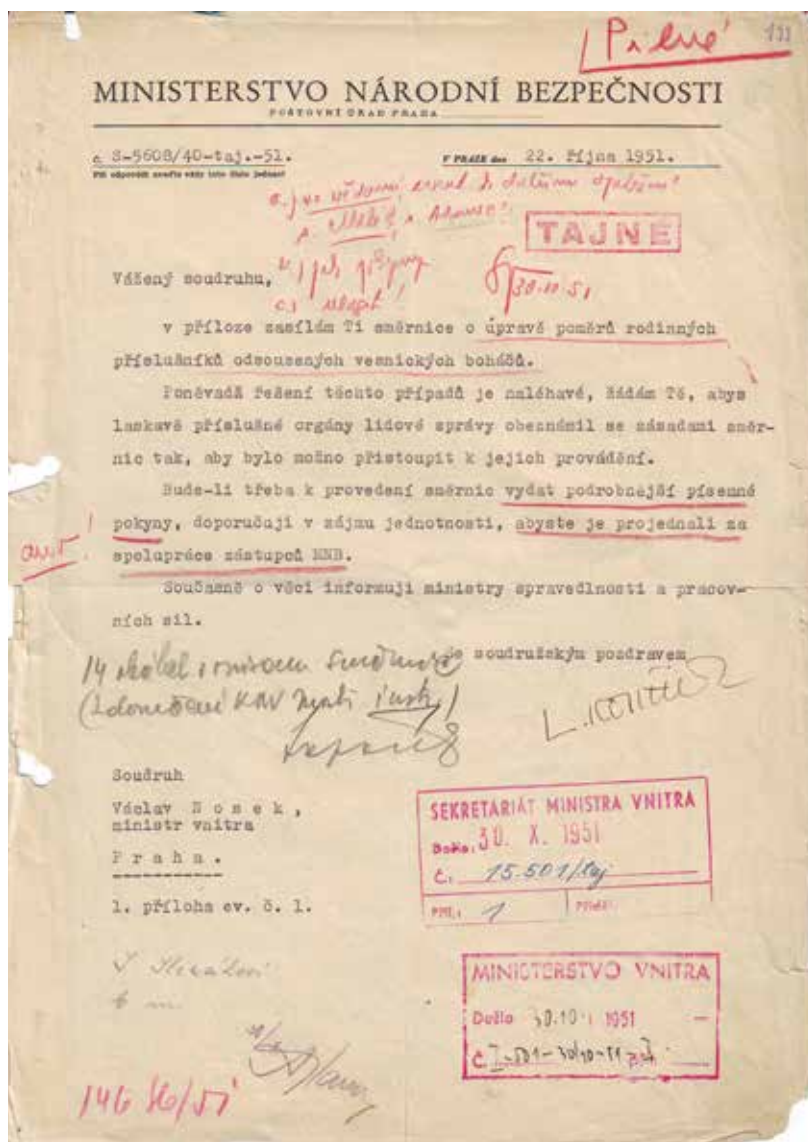
²⁸ Tamtéž.

s dětmi, vystěhovaná,“ uvádí její dcera Eliška Teplická.²⁹ Její tatínek, dvačtyřicetiletý František Čihák, byl totiž v prosinci 1952, tedy krátce po vystěhování rodiny, povolán k Pomocným technickým praporům (PTP) na Slovensko a domů se vrátil až na jaře 1954. I on pocházel ze selského rodu, jehož se vystěhování sice nedotklo, ale v padesátých letech rodina jen horko těžko přežívala.

Jednookému Matysovi tak nezbývalo než pracovat na stavbách i ve věku osmdesátilet, kdy síly kvapem ubývaly

Trpký úděl sedláka Františka Matyse pokračoval i po návratu z vězení. Na pole s koňmi už nevyjel. Ve věku šedesátiletosti začal pracovat na stavbách, aby se nějak uživil. Jen o žních si bral volno, aby pomohl svému zeti Františku Čihákovi v hospodářství. Pracoval při kopání ropovodu v Nové huti Klementa Gottwalda, v Elektromontážních závodech v Ústí nad Labem a na stavbách vodních přehrad Orlík a Nechranice. „Bydlel na ubytovnách a jezdil za námi. Celou tu dobu nás finančně podporoval, jak jen to šlo,“ uvedla Eliška Teplická, poslední z devíti dětí Čihákových, která zažila svého dědečka jen do svých 11 let.³⁰

Samotný Matys o své sociální situaci sděloval úřadům v srpnu 1964 toto: „Při výstavbě vodního díla Orlík přišel jsem při pracovním úrazu o levé oko a jsem jako 77 letý invalida nucen manuálně pracovat na vodním díle Nechranice, neboť nemám žádný jiný příjem ani majetek a vyměřený starobní důchod ve výši 370,- Kčs nestačí k úhradě ani nejnужnějších životních potřeb.“³¹ Jednookému Matysovi tak nezbývalo než pracovat na stavbách

Průvodní dopis ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy k tajné směrnici z roku 1951, která rozšiřovala perzekuci hospodářů i na jejich rodiny (repro: ABS)

i ve věku osmdesátilet, kdy síly kvapem ubývaly.

NÁVRAT DOMŮ

V šedesátých letech, kdy se komunistický režim v Československu již

plně etabloval, se poměry pozvolna uvolňovaly. Oproti jiným selským rodinám se mohli Čihákovci vrátit domů, do Hrusic. „V srpnu 1965 jsme se mohli přestěhovat zpátky do jednoho z našich domů,“ píše Eliška Teplická v knize Pološero. „Maminka se vracela

²⁹ TEPLICKÁ, Eliška: V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech..., s. 36.

³⁰ Tamtéž, s. 39.

³¹ Tamtéž.

Miloslava Čiháková s dětmi a její tatínek František Matys s jednou ze svých vnuček (foto: archiv Elišky Teplické)

*po třinácti letech. Dědeček byl tou dobou na ubytovně, tak mu rychle psala, že příště za námi má přijet už domů. [...] Všechny ostatní budovy zůstaly v nájmu JZD, včetně půdy a sklepa toho domu. I tak to byl zážrak, že jsme se mohli vrátit.*³²

BEZ SPRAVEDLNOSTI

Dobrý hospodář František Matys z Hrusic se jako tisíce jiných sedláků soudní rehabilitace nikdy nedočkal. Tento svět opustil 18. ledna 1971, tedy na počátku „normalizace“, kdy to opět nepřicházelo v úvahu. Stalo se tak až po pádu komunistického režimu, a to usnesením Okresního soudu Praha-východ z 24. května 1991, kdy byly zrušeny trestní rozsudky, kterými byl odsouzen.

Jeho dcera Miloslava Čiháková se soudní rehabilitace dožila, zemřela v únoru 1996. Svého manžela Františka přežila o necelé čtyři roky. Za

násilné vystěhování nebyli nikdy odškodněni ani rehabilitováni, ale pole a budovy byly vráceny rodině v restituci a hospodaři na nich jejich potomci.

V SOUDNÍ SÍNĚ DNEŠKA

Čtyřiašedesátiletá Eliška Teplická, rozená Čiháková, společně s dcerou Natálií, žádala o soudní rehabilitaci svého dědečka Františka Matyse, tatínka Františka Čiháka a maminky Miloslavy Čihákové a své osoby kvůli násilnému vystěhování v roce 1952 z domu č. p. 97 v Hrusicích, dříve okres Říčany, nyní okres Praha-východ.

Navrhovatelky zastupoval advokát Lubomír Müller,³³ specializující se převážně na klienty, kteří byli perzekvováni komunistickým režimem v Česku i na Slovensku, již řadu podobných případů hájil u soudu. „*Návrh může podat v přímé linii kdokoli*

bez omezení počtu generací,“ uvedl.³⁴ Okresní soud Praha-východ věcně konstatoval, že v případě Františka Matyse, Františka Čiháka a Miloslavy Čihákové byly tyto osoby násilným vystěhováním v roce 1952 z domu č. p. 97 v Hrusicích přímo dotčeny, jelikož dané vystěhování představovalo nezákonný zásah a represii ze strany státních orgánů, při které u nich došlo k omezení osobní svobody a též k zabavení podstatné části majetku.

V zásadě jedinou spornou otázkou byla nakonec skutečnost, jestli je možné zahrnout do účasti na soudní rehabilitaci také navrhovatelku Elišku Teplickou, protože se narodila až po vystěhování své rodiny, a nebyla tím tudíž přímo dotčena. Soud však konstatoval, že tehdejší události měly bezprostřední dopad i na ni, neboť se narodila rodičům ze starého selského rodu, kteří byli původně dobře zaopatřeni, ale režimem, který byl nelegitimní, zločinný

32 TEPLICKÁ, Eliška: *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech*, s. 41.

33 Rozhovor s Lubomírem Müllerem najdete v tomto čísle *Paměti a dějin*.

34 Sdělení Lubomíra Müllera o verdiktu soudu zaslané autorovi e-mailem, 8. 12. 2023.

a zavrženíhodný (§ 2 odst. 1 zákona č. 198/1993 Sb.), byla rodina připravena o svůj majetek a násilně vystěhována. Eliška Teplická se tak narodila do nuzných poměrů, v nichž byla nucena vyrůstat s nálepkou dcery „kulaka“.³⁵

Vnučka sedláka Františka Matyše se tak nestala první osobou v Česku, která se narodila až po násilném vystěhování své rodiny, a přesto jí byla rehabilitace příznána

Soudce Michal Matouš proto dospěl k závěru, že ve smyslu extenzivního výkladu rehabilitačních předpisů je třeba rozhodnutí o soudní rehabilitaci vztáhnout rovněž na ni, protože rodina nebyla zasažena pouze v okamžiku násilného vystěhování z domu, ale i následnou nemožností se do něj vrátit a bydlet v něm, což se dotklo také Elišky Teplické. „Soud je toho názoru, že se na danou problematiku nesmí nahlížet formalisticky, nýbrž optikou, že „staré křivdy se mají odčiňovat“, a proto návrhu v plném rozsahu vyhověl.“³⁶

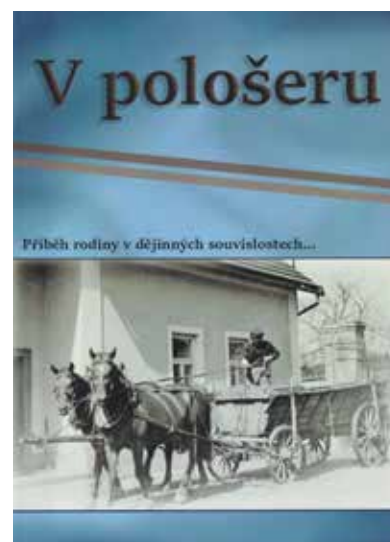
STÍŽNOST STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

Jenže Martin Steffel, státní zástupce Okresního státního zastupitelství Praha-východ, následně podal včasnou stížnost ke Krajskému soudu v Praze. Poukázal na to, že ani užití extenzivního výkladu § 33 odst. 2 zákona, o soudní rehabilitaci ve smyslu nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2887/14 z 8. října 2015 nemůže

mít za následek rozhodnutí o účasti na soudní rehabilitaci navrhovatelky Elišky Teplické, která v době násilného vystěhování v roce 1952 nežila. Osoba, která nežila, a nebyla ani nasciturem, tedy dosud nenarozeným dítětem, nemohla být ani zákonně zbavena osobní svobody, tudíž nemůže žádat o soudní rehabilitaci.³⁷

Advokát Lubomír Müller proti uvedenému argumentoval tím, že není rozhodující, zda byla navrhovatelka přítomna aktu násilného vystěhování v roce 1952, ale zda na ni dopadly jeho následky. Pokud by se narodila až po roce 1965, rehabilitace by se na ni nevztahovala, ale Eliška Teplická se narodila v říjnu 1959, takže na ni akt násilného vystěhování dopadl. Připodobnil to k situaci, ve které žena ve vazbě porodí dítě, o které zde pečuje. Dítě sice nebylo přítomno matčinu zatčení a uvěznění, ale důsledky dopadají i na něj. Proto navrhoval, aby krajský soud stížnost státního zástupce zamítl a napadené usnesení okresního soudu potvrdil.³⁸

Krajský soud v Praze jako soud druhého stupně projednal stížnost státního zástupce v neveřejném zasedání konaném 18. ledna 2024. Předseda soudu Martin Dostál stížnosti vyhověl a soudní rehabilitaci Elišky Teplické zamítl. Odůvodnil to tím, že v době, kdy došlo k násilnému vystěhování, nežila, nebyla ani nasciturem, se kterým občanské právo spojuje způsobilost k možnému dědění, tudíž na ni nebyla jakákoliv represe státního orgánů přímo namířena. Proti tomuto usnesení není další opravný prostředek přípustný.³⁹ Soudní rehabilitace Elišky Teplické,

Eliška Teplická, vnučka Františka Matyše, popsala osudy své rodiny v publikaci *V pološeru. Příběh rodiny v dějinných souvislostech...* (repro: Paměť a dějiny)

na rozdíl od jejich rodičů a dědečka, tudíž nenabyla právní moci. Vnučka sedláka Františka Matyše se tak nestala první osobou v Česku, která se narodila až po násilném vystěhování své rodiny, a přesto jí byla rehabilitace příznána. PU

JAROSLAV ROKOSKÝ (1969) je historik a vysokoškolský pedagog. Zabývá se dějinami Československa, zejména historií agrární strany, odbojem proti nacismu a komunismu a perzekucí politických vězňů. Je autorem nebo spoluautorem např. knih *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany* (ÚSTR – Vyšehrad, Praha 2011), *Útěk z Leopoldova. Věznice, odboj, doba. Padesátá léta v Československu I.–III.* (ÚSTR – Academia, Praha 2021) nebo *František Udržal. Sedlák a politik* (Vyšehrad, Praha 2016).

³⁵ Usnesení Okresního soudu Praha-východ o soudní rehabilitaci Františka Matyše, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 8. 12. 2023, s. 1.

³⁶ Tamtéž, s. 5.

³⁷ Usnesení Krajského soudu v Praze o soudní rehabilitaci Františka Matyše, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 18. 1. 2024, s. 2.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Usnesení Krajského soudu v Praze o soudní rehabilitaci Františka Matyše, Františka Čiháka, Miloslavy Čihákové a Elišky Teplické, 18. 1. 2024, s. 4.